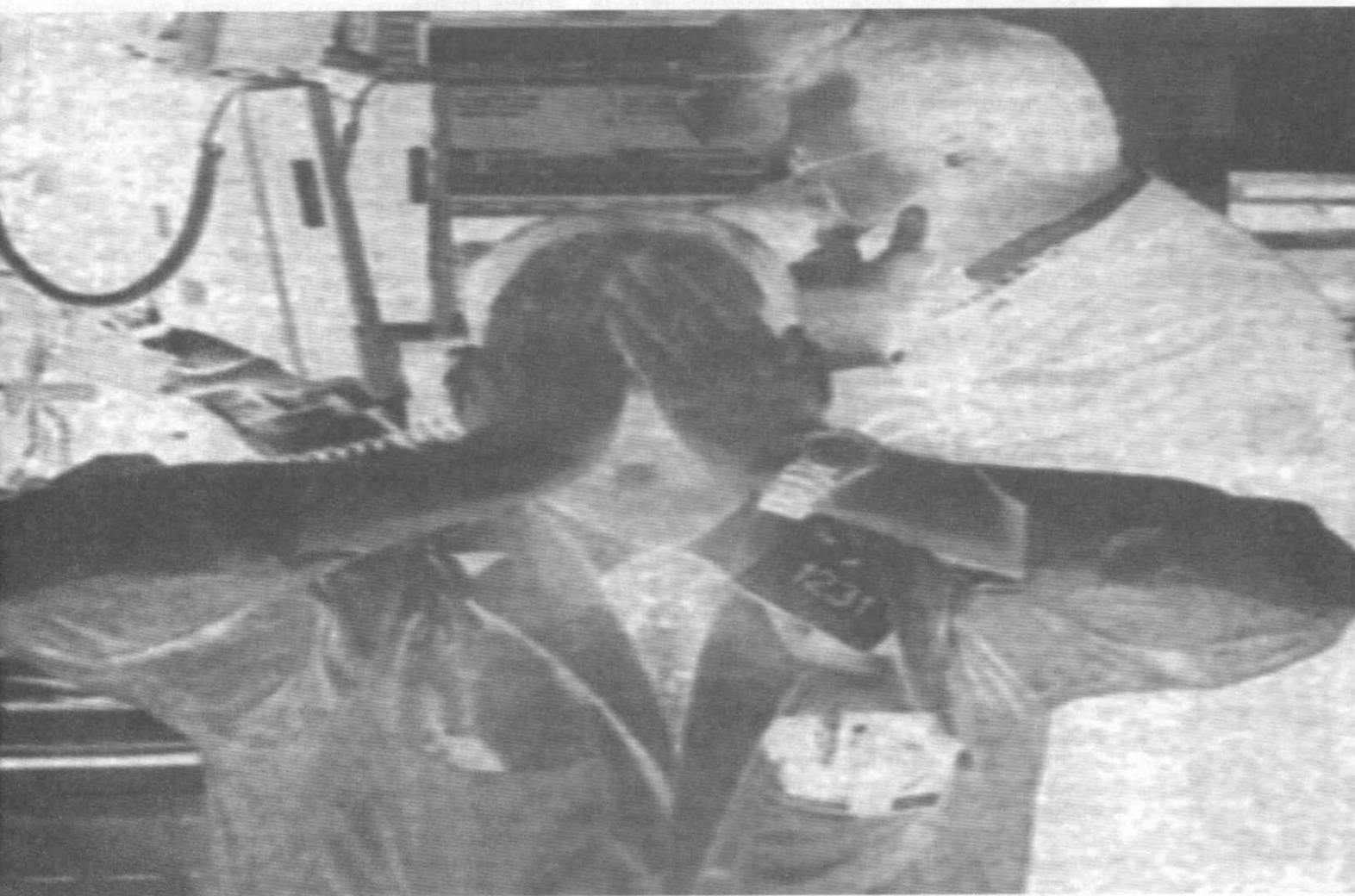

αστικός

Φεβράριος 2009 - ειδική έκδοση 6

τομέας

we are a happy family!

* Η εργασία δημιουργεί οικογένεια - και η οικογένεια δημιουργεί εργασία

* Η κοινότητα είναι η απάντηση της τάξης

Οι συνεχώς διευρυμένοι εργασιακοί χρόνοι τη νύχτα και τα σαββατοκύριακα, όπως και η εντατικοποίηση της εργασίας, δυσκολεύουν τη ζωή μας. Οι πτωτικοί μισθοί, τα ελαστικά ωράρια εργασίας και οι επιχειρήσεις που λειτουργούν με τρεις βάρδιες, χρειάζονται την υποστήριξη οικογενειακών σχέσεων. Ο κόσμος ωθείται στην οικογένεια και το κάνει μόνος του, παρόλο που οι ρομαντικές παραστάσεις και οι υλικές δομές καταρρέουν όλο και περισσότερο. Το παρακάτω άρθρο είναι γραμμένο από την αντικειμενική σκοπιά ενός βιομηχανικού εργάτη, ο οποίος στις σημερινές "ελαστικές" συνθήκες εργάζεται σε τρεις βάρδιες. Οι συνάδελφοί του προέρχονται κυρίως από τον αγροτικό χώρο της πρώην Ανατολικής Γερμανίας (DDR). Το κείμενο δεν εξετάζει σημαντικές πλευρές όπως η σημασία των συγγενικών σχέσεων και των οικογενειακών δομών σε ομάδες μεταναστών.

Η καθημερινότητά μου διαμορφώνεται από τις τρεις βάρδιες που κάνω στο εργοστάσιο. Αυτό με φθείρει τόσο πολύ που πάντα βρίσκομαι σε δίλημμα: να σταματήσω, ή μήπως έχω την ευκαιρία με τους συναδέλφους να αντιταχθούμε βραχυπρόθεσμα σ' αυτή την άχαρη δουλειά, ώστε να αλλάξει άμεσα κάτι στην ποιότητα της ζωής μας; Υπάρχουν ασφαλώς ελπιδοφόρα σημάδια, αλλά δεν είναι εύκολο γενικά να συναντιόμαστε και να τα λέμε με την ησυχία μας. Στο εργοστάσιο οι εργασιακοί ρυθμοί είναι τόσο εντατικοί, που δεν υπάρχει χώρος για διαλέμματα. Και όταν δουλεύουμε στη μηχανή ή στη γραμμή συναρμολόγησης είναι πολύ δύσκολο να μιλάμε ο ένας με τον άλλο. Το να επισκέπτομαι κόσμο εκτός της εργασίας ή να τον προσκαλώ σπίτι μου για να συζητήσουμε διάφορα προβλήματα, τα οποία κατά τη διάρκεια της δουλειάς δεν λέγονται, είναι σπανίως δυνατόν. Κι αυτό γιατί χρησιμοποιούμε τις φάσεις μεταξύ της εργασίας για να επισκεπτόμαστε άλλους φίλους, να ψωνίζουμε, να πλένουμε τα ρούχα μας, να κοιμόμαστε, να χαλαρώνουμε. Πολλοί επίσης έχουν την εντελώς ξεκάθαρη (εν μέρει καταναγκαστική) ιδέα, ότι πέραν της εργασίας υπάρχει χώρος μόνο για τη σχέση ή για την οικογένεια. Δραπέτευουν από τη μονότονη εργασιακή καθημερινότητα σε έναν κόσμο αποτελούμενο από αγάπη, οικογένεια και ευτυχία. Ωστόσο αυτός ο κόσμος είναι δομημένος απ' αυτά που προσπαθούν να ξεφύγουν! Είναι η καθαρά υλική ανάγκη να διευθύνεις από κοινού ένα νοικοκυριό για να μπορείς γενικά να εργάζεσαι με βάρδιες. Και όταν επίσης ο/η σύντροφος εργάζεται με ελαστικά ωράρια, η οικογενειακή ευτυχία πρέπει να στριμωχθεί οριστικά σε μερικές σχισμές, στις οποίες γενικά μπορεί κανείς ακόμη να εμφανίζεται. Όλα τα άλλα παρακάμπτονται ή διαγράφονται εντελώς: σχέσεις με φίλους, μουσικές μπάντες, ταξίδια, ποδοσφαιρικές ομάδες, γιορτές και έρωτες...

Όπως φαίνεται αυτή η κόλαση που αποτελείται αφενός από εργοστασιακή εργασία και αφετέρου από μια πλήρως συρρικνωμένη ζωή μπορεί να γίνει υποφερτή μόνο αν το ζευγάρι θέτει "στόχους", οι οποίοι "αξίζουν". Ωστόσο δύο από τους στόχους βρίσκονται πάντα (ή ξανά;) πάνω-πάνω: Παιδιά και ιδιόκτητο σπίτι. Αργότερα όταν στη σχέση προστεθούν τα παιδιά, η ρομαντική ιδέα του αγαπημένου ζευγαριού ανακατεύεται με το σόι, την κατοικία και τους οι-

κονομικούς περιορισμούς. Οι καταναλωτικοί στόχοι μετακινούνται στο επίκεντρο, εκτός από το επιπλωμένο ιδιόκτητο σπίτι (στην καλύτερη μια ανεξάρτητη κατοικία) χρειάζεται ένα αυτοκίνητο. Ακόμη κι αν κατά 90% το χρησιμοποιούμε μόνο για να πηγαίνουμε στη δουλειά, αυτό μπορεί να είναι κάπως μεγαλύτερο και καλύτερο. Τις περισσότερες φορές όμως ο σκελετός της εργασίας και της οικογένειας γέρνει: Τα ρομαντικά απογεύματα δίνουν τη θέση τους σε βάρδιες, οι ηλιόλουστες βεράντες σε ατελείωτα εργοτάξια, ενώ για διακοπές με τα παιδιά πρέπει να εξοικονομηθούν χρήματα, αφού οι δόσεις των δανείων τρώνε το μισθό. Με την αυξανόμενη οικονομική πίεση γίνεται όλο και πιο δύσκολο να διατηρείς κοινωνικές σχέσεις. Και η οικογένεια καθεαυτή είναι οτιδήποτε άλλο εκτός από τόπος ηρεμίας. Οι ανώμαλοι εργασιακοί χρόνοι και ο συνεχώς αναγκαίος συντονισμός μεταξύ του ζευγαριού εξαντλούν την ενέργεια. Για να φροντίσουν τα παιδιά οι γονείς εργάζονται με αντίθετες βάρδιες όπως γίνεται και στο σπίτι. Ο ένας γονιός μπαίνει και ο άλλος βγαίνει.

Η οικογένεια στο εργοστάσιο...

Οι επιχειρήσεις αναζητούν εκλιπαρώντας εργατικό δυναμικό, το οποίο είναι σε θέση να σηκώσει μια ομαλή παραγωγική ροή εργασίας. Η επίσημη ειδίκευση του εργατικού δυναμικού αποτελεί μόνο εν μέρει το κριτήριο τους, τα αφεντικά χρειάζονται μια συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα. Οι τριαντάρηδες έως σαράνταρηδες είναι ακόμη γεροί και ανθεκτικοί - και τις περισσότερες φορές "δεσμευμένοι". Οι αδέσμευτοι νεολαίοι έχουν ακόμη μια "αβέβαιη" προοπτική για τη ζωή τους: Ποιος θέλει να μπει στη γραμμή συναρμολόγησης! Για τους νέους σημαντικά είναι οι φίλοι, το σεξ, τα πάρτυ και τα ναρκωτικά, ενώ η σκέψη, "έ-ι παράτα τη βρωμοδουλειά!", είναι πολύ ισχυρή.

Ο κόσμος πρέπει να έχει κίνητρα. Και αφού η εργοστασιακή εργασία παρακινεί το πολύ τους εκκεντρικούς τύπους, οι επιχειρήσεις ψάχνουν κόσμο που να παρακινείται μόνος του, που είναι αναγκασμένος να έχει κίνητρα. Για παράδειγμα αποτυχημένους ελεύθερους επαγγελματίες, που πιέζονται οικονομικά από δάνεια και χρέη. Ή άτομα, τα οποία είναι δεσμευμένα λόγω οικογενειακών σχέσεων. Οι τελευταίοι είναι ιδιαίτερα σημαντικοί για τα τμήματα προσωπικού, διότι άτομα που είναι ικανά να δημιουργήσουν οικογένεια, είναι επίσης ικανά να λειτουργούν σε ομάδες. Συνήθως οι εργοστασιακοί εργάτες δεν έρχονται από την ύπαιθρο μονάχα γι' αυτόν το λόγο: δηλ. επειδή οι εργάτες στις πόλεις δεν θέλουν πια να δουλέψουν στο εργοστάσιο, αλλά και γιατί εκεί (στην ύπαιθρο) οι αντιλήψεις περί γάμου και οικογένειας κρατάνε περισσότερο καιρό απ' ό,τι στις μεγάλες πόλεις. Άτομα τα οποία κρατιούνται από την οικογένεια, εκφράζουν τον εαυτό τους καλύτερα στο σπίτι, αντί να δηλώνουν τις ανάγκες τους στην εργασία. Αλλά και δε μένουν ξαπλωμένοι στο κρεβάτι λόγω κατάθλιψης, παρά μόνο όταν βρέχει - κάτι που φαίνεται να συμβαίνει όλο και συχνότερα στους κατοίκους των πόλεων, αν πιστέψουμε τις ιατρικές στατιστικές!

Στο εργοστάσιο πρέπει να εργαζόμαστε μέσα σε ομάδα, πρέπει να τα βγάζουμε πέρα με τους συναδέλφους μας, να είμαστε κοινωνικά σταθεροί, ομαδικοί, να μη βγαίνουμε έξω από τα ρούχα μας εξαιτίας κά-

θε μικρής σύγκρουσης, να αναφέρουμε τα πάντα και να λύνουμε παραγωγικά οτιδήποτε μας ενοχλεί. Και μέσα από τον αμοιβαίο έλεγχο να εγγυώμαστε τη ροή εργασίας. Αυτός ο αμοιβαίος έλεγχος - δούλευε πιο γρήγορα, πιο αργά, μην κάνεις λάθη, μη λες μαλακίες κι άσ' τον ήσυχο! - έχει πάντα θετικά, κοινωνικά χαρακτηριστικά, τα οποία οι επιχειρήσεις προσπαθούν να χρησιμοποιήσουν για τους σκοπούς τους.

Ωστόσο οι επιχειρήσεις αναγκαστικά ρισκάρουν. Στη δικιά μας συνεργασία βρίσκεται και η δύναμή μας (να μειώνουμε τα παραγόμενα τεμάχια, να λέμε "όχι!", να διαπραγματευόμαστε πρόσθετα ρεπό), αυτό είναι σαφές και στον τελευταίο από μας. Γι' αυτό το λόγο τα αφεντικά πρέπει συνεχώς να διασπάνε τη συλλογικότητα - διαφορετικοί μισθοί για τις ίδιες εργασίες. Ή να προβιβάζουν την προοπτική για μεμονωμένους εργάτες. Οι επιστάτες τσιμπάνε μεμονωμένους εργάτες και τους μεταχειρίζονται σαν κάτι ιδιαίτερο, ή πετάνε μπηχτές για να διώξουν κάποιους άλλους. Αλλά επίσης: εφαρμόζουν προθεσμιακές συμβάσεις εργασίας! Η αγορά εργασίας διασπάται από εξαντλητικές τακτικές προσλήψεων και διατηρείται λειτουργική για το συμφέρον των επιχειρήσεων. Όποιος βρίσκεται σε αναζήτηση εργασίας - ή έχει μια προθεσμιακή δουλειά - οφείλει να γλείφει για χρόνια, να τα βγάζει πέρα με λίγα λεφτά, να μην αρρωσταίνει και να ανέχεται όλες τις απαιτήσεις του επιχειρηματία. Όποιος έχει μια σταθερή σύμβαση, είναι αναγκασμένος να τα βγάζει πέρα με άτομα τα οποία προσποιούνται, παίζουν θέατρο και τελικά ξεγελούν ο ένας τον άλλον.

Παρόλα αυτά η συνοχή μεταξύ μας παραμένει το πιο σημαντικό, αλλιώς κανείς δε θα άντεχε την ηλίθια εργασία. Αν σε μια ομάδα δέκα ατόμων ο ένας είναι κακός, αυτό μπορεί να σημαίνει εκνευριστικές βάρδιες. Και ο κόσμος είναι συχνά στρεσαρισμένος επειδή εξαντλείται στο σπίτι. Γι' αυτούς τους μπελάδες λοιπόν συζητάμε στη γραμμή συναρμολόγησης. Αφού μια τέτοια συζήτηση χρειάζεται πολύ χρόνο, μιλάμε λιγότερο για την κατάσταση καθεαυτή στο εργοστάσιο. Αντί να αντιλαμβανόμαστε το τί μας κάνει η εργασία και να ξεσηκωνόμαστε, εμείς προσαρμοζόμαστε. Η οικογένεια δεν εγγυάται μόνο ένα λειτουργικό νοικοκυριό, αλλά και την ομαλή παραγωγή.

... χρειάζεται μια ομάδα για το νοικοκυριό - μια μικρή οικογενειακή παρέκβαση

Τί είναι τέλος πάντων "οικογένεια"; Από το λατινικό θέμα *famulus*=οικιακός σκλάβος, η οικογένεια (*Familie*) σημαίνει "το σύνολο των σκλάβων που ανήκουν σε έναν άνδρα". Με την εξέλιξη της κοινωνικής παραγωγής και τη δυνατότητα εκτροφής ζώων και παραγωγής ειδών για ιδία χρήση, οι κοινότητες διαβίωσης διασπάστηκαν σε νοικοκυριά και κοινωνική παραγωγή. Από την οικονομική απαρχή του "νοικοκυριού" (αναπαραγωγή, ανατροφή παιδιών, συναλλαγή) αναπτύχθηκε με το ανερχόμενο εμπόριο και αργότερα με τη βιομηχανική παραγωγή η αστική μικροοικογένεια με τον σαφή καταμερισμό εργασίας του ιδιωτικού νοικοκυριού και της κοινωνικής εργασίας. Όμως οι γυναίκες προλετάρειες ήταν πάντα αναγκασμένες να εργάζονται και με μισθό. Γι' αυτό το λόγο το μοντέλο της αστικής μικροοικογένειας ήταν κατά κανόνα ένα ακατόρθωτο ιδανικό για τους/τις προλετάρειους/ες.

Στη Γερμανία μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο προέκυψε μια κατάσταση τεράστιας ανεργίας λόγω των επαναπατριζόμενων στρατιωτών και των προσφύγων από την ανατολή. Στον πόλεμο οι γυναίκες έπρεπε να κρατούν μόνες τους τόσο το νοικοκυριό όσο και τη μισθωτή εργασία. Τώρα εκτοπιζόνταν από τη

μισθωτή εργασία, όφειλαν να κάνουν παιδιά και να ετοιμάσουν ένα σπίτι για τους ψυχοπλακωμένους άνδρες, κάτι για το οποίο άξιζε να σκοτωθούν στη δουλειά. Για να αποκτήσουν οι άνδρες πάλι μια "ιδιωτική ζωή" ύστερα από όλα τα χρόνια σε στρατώνες και στρατόπεδα, χρειαζόταν η κατάλληλη αιτιολογία και ιδεολογία. Ένας ιερός οικογενειακός κόσμος αποτελούμενος από αισιοδοξία και ασφάλεια ήταν η συνοδευτική μουσική γι' αυτές τις διαδικασίες. Κάτι που εκφράστηκε μέχρι και με μια γυναικεία μόδα που τόνιζε τη "θηλυκότητα".

Το ιδεώδες, ότι η γυναίκα μένει στο σπίτι και ο άνδρας είναι αρμόδιος να βγάζει τα λεφτά, σπρώχθηκε με όλες τις δυνάμεις. Και οι περισσότεροι πιάστηκαν απ' αυτό το ιδεώδες, όταν μεταβλήθηκαν οι οικονομικές συνθήκες. (Μόλις το 1977 καταργήθηκε στον γερμανικό αστικό κώδικα το χωρίο που όριζε, ότι πρέπει να συναινέσει ο σύζυγος για το εάν η γυναίκα θα αναλάβει μια μισθωτή εργασία.)

Με το μπουμ του "οικονομικού θαύματος" πολλές παντρεμένες γυναίκες άρπαξαν την ευκαιρία να κερδίσουν τα "δικά τους χρήματα". Με την οικονομική κρίση που άρχισε από τα μέσα της δεκαετίας του '70 κανείς δε μπορούσε να εκδιώξει τις γυναίκες απ' αυτή τη θέση. Στη συνέχεια η ανεργία των ανδρών σε διάφορες κρίσεις ανέβαινε όλο και περισσότερο απ' ότι των γυναικών. Το κράτος και η κοινωνία έβλεπαν ως πρόβλημα μόνο την ανδρική ανεργία, και σπάνια αυτή των γυναικών. Οι άνεργοι άνδρες πίνουν, χάνουν τον έλεγχο του εαυτού τους, ενώ οι άνεργες γυναίκες κάνουν τις δουλειές του σπιτιού και το φροντίζουν. Από τα μέσα της δεκαετίας του '60 τα ποσοστά γεννήσεων υποχωρούν (συνήθως χαρακτηρίζονται ως "μείωση γεννήσεων μετά από χρήση του αντισυλληπτικού χαπιού"), γιατί οι γυναίκες θέτουν άλλους στόχους και δεν αντιλαμβάνονται πλέον ως μοίρα τους το να μένουν έγκυες.

Σαρανταπέντε χρόνια μετά το τέλος του δεύτερου παγκοσμίου πολέμου και την αλλαγή στην Ανατολική Γερμανία υπήρξε μια παράλληλη εξέλιξη. Οι γυναίκες στη Λαοκρατική Δημοκρατία της Γερμανίας ήταν γενικά εργαζόμενες, ενώ η φροντίδα και η ανατροφή των παιδιών ήταν σε μεγάλο βαθμό κρατικοποιημένες. Τα δύο παραπάνω χαρακτηριστικά αποτελούσαν από τη δεκαετία του '70 την υλική βάση μιας "σιωπηλής γυναικείας απελευθέρωσης". Οι γυναίκες χρησιμοποιούσαν την αυτονομία και την ανεξαρτησία τους από τον άνδρα, και τα ποσοστά διαζυγίων ήταν υψηλά.

Με την αλλαγή τα ποσοστά διαζυγίων ανέβηκαν υπερβολικά και τα ποσοστά γεννήσεων έπεσαν. Ήταν η αντίσταση των γυναικών στο ότι έπρεπε να περιορίζονται σε μια θέση, στην οποία είναι υπεύθυνες μόνο για το νοικοκυριό. Αλλά τελικά αυτή η επίθεση ήταν επιτυχής, μια τεράστια μάζα εργασίας "επανα-ιδιωτικοποιήθηκε". Οι ισόβιες θέσεις εργασίας με διασφαλισμένους μισθούς, φαγητό στην καντίνα του εργοστασίου, φροντίδα παιδιών και εν μέρει μια επιχειρησιακά ενσωματωμένη βοήθεια για το νοικοκυριό όπως π.χ. μεγάλα πλυντήρια, έδωσαν τη θέση τους σε ιδιωτικά νοικοκυριά και στην ατομική αναζήτηση εργασίας.

Σήμερα ο καταμερισμός εργασίας με βάση το φύλο είναι παρόμοιος στην Ανατολική και Δυτική Γερμανία. Οι γυναίκες εργάζονται κατά προτεραιότητα σε τηλεφωνικά κέντρα, σε εστιατόρια και ξενοδοχειακές επιχειρήσεις, στο λιανικό εμπόριο και στη φροντίδα αρρώστων. Αυτές οι δουλειές υπόκεινται σε μια μαζική ελαστικοποίηση των ωραρίων εργασίας, συχνά εργάζονται και τα σαββατοκύριακα.

Σε μια φάση όπου η κρίση της οικογένειας είναι προφανής, αυτή (η οικογένεια) έχει ξαναγίνει για τους νέους ανθρώπους στην Ανατολική Γερμανία ένα ουσιαστικό σημείο προσανατολισμού. Με τη δημιουργία μιας "οικογενειακής ομάδας" πολλοί προσπαθούν να ξεπεράσουν τις κοινωνικές ανασφάλειες, την εντελώς νέα εμπειρία της μαζικής ανεργίας. Στο πρώτο μισό της δεκαετίας του '50 η οικογένεια βίωσε μια παρόμοια ανάκαμψη - αλλά την παλινόρθωση της δεκαετίας του '50 ακολούθησε η εξέγερση της δεκαετίας του '60.

Δεν θέλω να γίνω, ότι ...

Σε αυτή την κοινωνία η μικροοικογένεια είναι το πιο μικρό και οικείο έδαφος κοινωνικής συμβίωσης και εκπληρώνει έναν εντελώς ιδιαίτερο ρόλο: μέσα από τους προσωπικούς, συναισθηματικούς δεσμούς μπορεί να παράγει έναν (διαρκή) καταναγκασμό, τον οποίο δε θα μπορούσαν να ασκήσουν το κράτος ή άλλοι θεσμοί. Τα μέλη της οικογένειας δέχονται από μόνα τους και αμοιβαία την πίεση να βγάλουν λεφτά, να έχουν επιτυχία, να "συμπεριφέρονται καλά", να είναι πειθαρχημένα. Η "ευμενής" πίεση μεταδίδει αρετές όπως ανταγωνιστική σκέψη, εργατικότητα, υπακοή και αποδοτικότητα. Το σχολείο πάει παραπέρα, εκπαιδεύει τα παιδιά για το μετέπειτα ρόλο τους στην κοινωνία, αλλά δε μπορεί να αντικαταστήσει αυτή τη βασική μετάδοση αξιών που συμβαίνει μέσα στην οικογένεια. Αυτό γίνεται ξεκάθαρο στη συζήτηση περί "αποτυχίας των οικογενειών" στις λεγόμενες προβληματικές συνοικίες (ανεργία γονέων κ.α.). Όταν τα παιδιά και οι νέοι αρνούνται την απόδοση και τον προσανατολισμό στην επιτυχία, τότε κοινωνικοί λειτουργοί, μπάτσοι και δημόσιες υπηρεσίες κάθονται στο σβέρκο τους για να τους φέρουν πάλι στο σωστό δρόμο.

Οι γονείς παροτρύνονται αμοιβαία προς την εργασία, με σκοπό να εισρέουν χρήματα για ενοίκιο, αυτοκίνητο, ρούχα και τρόφιμα στο ταμείο του νοικοκυριού. Όχι σπάνια η σφιχτή οργάνωση της καθημερινότητας (που συνε-

πάγεται από τα παραπάνω) καταλήγει στο να απομονώνονται οι οικογένειες από τις παλιότερες σχέσεις τους και να εξατομικεύονται. Και ο καταναγκασμός της (οικογενειακής) συνοχής μπορεί να φτάσει μέχρι ανθρωποφοβικές διαθέσεις και μια πρωταρχική δυσπιστία απέναντι σε όλους τους άλλους. Τόσο μικρές κοινωνικές μονάδες (όπως η οικογένεια) δε βρίσκουν καμία απάντηση στο φόβο "για όσα βρίσκονται έξω απ' αυτές" και τα ψυχικά προβλήματα που προκύπτουν απ' αυτόν. Οι συνέπειες μπορούν να προβλεφθούν, η πίεση στο εσωτερικό αυξάνει - ενώ τα τοιχώματα του δοχείου πίεσης συμπιέζονται επιπλέον από έξω λόγω του άγχους από την εργασία, των συγκρούσεων με τους προϊστάμενους κτλ.

Ο κοινωνικός φόβος των γονέων, είτε λόγω της απομόνωσής τους είτε λόγω της πίεσης, να έχουν μια λίγο πολύ καλή δουλειά, δημιουργεί μια ιδιόρρυθμη συναναστροφή με τα παιδιά: οι γονείς δε μπορούν να τα βγάλουν πέρα. Προτού το παιδί αρχίσει να πηγαίνει στο σχολείο μόνο του, χρειάζεται ένα κινητό τηλέφωνο για να μπορούν να το βρίσκουν οι γονείς. Πολλά παιδιά επισκέπτονται αθλητικά σωματεία και παρόμοιες ασχολίες μόνο συνοδεία των γονέων. Όχι σπάνια τα παιδιά που παίζουν κομπιούτερ στο σπίτι σε παθολογικό βαθμό, θεωρούνται σαν κάτι οικείο. Πέραν του φόβου για τους άλλους, αυτή η απομόνωση οφείλεται επίσης στο ότι οι εργάτες που δουλεύ-

ουν με βάρδιες θέλουν να περνάνε τον λίγο ελεύθερο χρόνο που έχουν, με τα παιδιά τους, και συχνά κάθονται μαζί τους. Στην παιδική χαρά τα παιδιά δεν παίζουν με άλλα παιδιά, αλλά με τους γονείς, και στις διακοπές ο χαμένος χρόνος αναπληρώνεται σπασμωδικά.

Τη δεκαετία του '60 η εξέγερση των παιδιών κατά των αυταρχικών οικογενειακών δομών ήταν ένα συστατικό κομμάτι της εξέγερσης - αλλά σήμερα κάτι τέτοιο είναι πολύ πιο δύσκολο: Οι οικογένειες έχουν γίνει πολυκέφαλα τέρατα. Η ανταρσία ενάντια στους πατριάρχες ήταν ένα γλειφιντζούρι κατά του ψυχολογικού πολέμου σε ένα σωρό επίπεδα, πόλεμο τον οποίο πρέπει να διεξάγουν οι σημερινοί έφηβοι.

... είναι η οικογένεια και το κράτος!

Το κράτος παρεμβαίνει σε δύο επίπεδα. Από τη μία προσπαθεί να προωθήσει την αναπαραγωγική λειτουργία της οικογένειας (χώροι φροντίδας και χρήματα για τα παιδιά, γονική άδεια, στεγαστικά επιδόματα). Η όλη φορολογική νομοθεσία, οι κοινωνικές παροχές, η αρχιτεκτονική των διαμερισμάτων και των σπιτιών - όλα είναι κατασκευασμένα έτσι ώστε η μικροοικογένεια να είναι η οικονομικά ορθολογική μορφή ζωής. Από την άλλη προσπαθεί να φράξει τους ελιγμούς μπροστά στον εργασιακό καταναγκασμό: Οι συγκατοικήσεις και τα κοινόβια ήταν μια δυνατότητα να ξεφύγουμε κάπως από την πίεση της εργασίας, χρησιμοποιώντας από κοινού την ιδιοκτησία και συνδυάζοντας διαφορετικά εισοδήματα (μισθούς, επίδομα ανεργίας, φοιτητικό επίδομα, κοινωνικό επίδομα...). Αυτή η πίεση πρέπει να εμποδιστεί μέσα από την κατασκευή της "κοινότητας αναγκών".

Η απάντηση του κράτους στην κρίση της οικογένειας ονομάζεται ταξική διάσπαση. Ολοήμερα σχολεία και περισσότεροι παιδικοί σταθμοί συνδέουν την ανατροφή των παιδιών και το επάγγελμα για τους γονείς της μεσαίας τάξης. Τα κατώτερα στρώματα δεν δικαιούνται αθλητικούς χώρους και προγράμματα κοινωνικής ένταξης, αλλά αυστηρότερους ελέγχους ενόψει της παραμελησης και του θανάτου παιδιών από αμέλεια. Από τα μέσα της δεκαετίας του '90 - αντίθετα προς κάθε προπαγάνδα - υπάρχει μια αύξηση του αριθμού των παιδιών σε οικογένειες πτυχιούχων ακαδημαϊκών σχολών. Οι χώροι παιδικής μέριμνας ευνοούν τους εύπορους, διότι έχουν τα λεφτά για τα υψηλά τέλη και δεν στηρίζονται σε κρατικές επιδοτήσεις. Οι άνεργοι δεν έχουν καμία απαίτηση για φροντίδα παιδιών, αφού όποιος δεν εργάζεται, έχει χρόνο για τα παιδιά. Εδώ προηγούνται όσοι κερδίζουν περισσότερα.

Στους εργάτες μεταδίδεται η άποψη ότι πρέπει να ξεχωρίζουν από τα κοινωνικά ξεκρέμαστα κατώτερα στρώματα. Πρέπει να προσέχουν να μην κατακυλλήσουν προς τα κάτω. Αυτό δεν ισχύει μόνο για την απώλεια της θέσης εργασίας και έπειτα για τα μέτρα της επιτροπής Hartz IV (ταμείο ανεργίας), αλλά και για την "επιτυχή" ανατροφή των παιδιών. Γι' αυτό το λόγο πρέπει να κρατιούνται γερά από την οικογένεια και να καταπίνουν το θυμό τους παρά τους πτωτικούς μισθούς σε απαισίες δουλειές. Συχνά οι εργάτες προσπαθούν να αναπληρώσουν το συνεπαγόμενο ψυχολόγισμα με επιπλέον άσκοπη κατανάλωση. Ένας φαύλος κύκλος με ένα ακριβές κέντρο: την οικογένεια.

Τελικά όμως όλα αυτά δε λύνουν την "κρίση της οικογένειας". Η αναπαραγωγή της εργατικής τάξης δεν εξασφαλίζεται από τα πολλά παιδιά των πτυχιούχων. "Κοινότητα αναγκών" σημαίνει ότι πρέπει να είμαστε όλο κόλπα... (Παρεμπιπτόντως το μοναδικό κα-

τά λάθος θετικό στοιχείο των μέτρων Hartz IV αποσύρθηκε. Αυτό συνίστατο στο ότι νεολαίοι, που δεν είχαν εργαστεί ποτέ, μπορούσαν να φύγουν από το σπίτι των γονιών τους και να μένουν σε διαμέρισμα το οποίο θα πλήρωνε το κράτος).

Προοπτικές: Νέοι Στόχοι...

Θα μπορούσε κανείς να νομίζει, ότι ένας λόγος να αγωνιστούμε από κοινού για υψηλότερους μισθούς θα ήταν το γεγονός, ότι οι τρέχουσες δαπάνες μας εξακολουθούν να βρίσκονται τόσο ψηλά. Όμως οι ακριβές αγορές, οι οποίες λένε πως ζωντανεύουν και κάνουν υποφερτή την οικογενειακή ζωή, είναι κάτι διαφορετικό από την "τιμή του ψωμιού" ή γενικά το αυξανόμενο κόστος διαβίωσης όπως ενοίκιο, ρεύμα, φυσικό αέριο, καύσιμα...! Αυτά αφορούν στον ίδιο βαθμό όλα όσα καταναλώνει κάθε οικογένεια. Ποιος θα κατέβει στο δρόμο για τις δόσεις του αυτοκινήτου του γείτονα, όταν ο ίδιος είναι ζηλιάρης ή γελάει κρυφά, επειδή ο φιγουρατζής δίπλα του έχει ξανοιχτεί πολύ; Ο κόσμος σηκώνει χρέη, που κάθονται στο σβέρκο του και αποτελούν έναν επιπλέον λόγο να μη ρισκάρει τίποτα. Τα ακριβά αυτοκίνητα και οι υψηλές δόσεις δανείων για οικιακό εξοπλισμό δεν αποζημιώνουν μια καλή ζωή και δεν αποτελούν περιουσιακή επένδυση για τα γεράματα, αλλά μόνο σκουριά και παλιοσιδερά. Ανταυτού το ζήτημα θα έπρεπε να είναι το να διαμορφώσουμε τις δικές μας αξιώσεις για τη ζωή και τα μοντέλα διαβίωσης.

Και όπως ειπώθηκε ήδη, σε μας στο εργοστάσιο είναι δύσκολο γενικά να συναντιόμαστε εκτός του χρόνου εργασίας. Δεν καταφέρνουμε ούτε καν μετά τη βάρδια να συζητήσουμε λίγο στη μπυραρία για το άγχος στη γραμμή συναρμολόγησης, αφού οι χρόνοι στο σπίτι πρέπει να τηρηθούν. Όταν ο/η σύντροφος εργάζεται επίσης με βάρδια, γίνεται δύσκολο να συντονίσουμε τον οικογενειακό ρυθμό πάνω από τις οκτώ ώρες εργασίας. Ήδη ο συντονισμός εντός της μικροοικογένειας καθιστά δύσκολους τους εργατικούς αγώνες. Πώς θα είναι λοιπόν στη διάρκεια αγώνων, π.χ. σε απεργίες, όπου ένα μέρος της οικογένειας πρέπει να βρίσκεται στο εργοστάσιο επί μέρες ή εβδομάδες;

Απεργίες που ελέγχονται από τα συνδικάτα μέσω οικονομικής ενίσχυσης και όπου οι εργάτες περνάνε μια φορά τη μέρα από το εργοστάσιο, δεν αποτελούν κανένα πρόβλημα (συχνά γίνεται λόγος για "απεργία ταπετσαρίας", επειδή κατά τη διάρκεια της απεργίας τα περισσότερα συνδικάτα τοποθετούν το περίπτερό τους μπροστά από την επιχείρηση). Μπορούμε όμως να φανταστούμε όλους εκείνους τους αγώνες, που ξεφεύγουν από την οικονομική ενίσχυση των συνδικάτων, μόνο εάν επιδρούν στις (κοινωνικές) αναπαραγωγικές δομές των ατόμων. Αυτό σημαίνει πως στη διάρκεια της απεργίας θα "σφίξουμε το ζωνάρι" όλοι μαζί, ή ότι θα οργανωθεί αλληλεγγύη από τη συνοικία ή το χωριό όπου μένουμε. Όμως σύμφωνα με την εμπειρία μου ο δρόμος προς τα κει είναι εφικτός μόνο εάν διαφορετικοί στόχοι από "την οικογένεια, τα χρέη, και την κατανάλωση" αποκτήσουν ενδιαφέρον.

... κατοικούμε και εξοικονομούμε διαφορετικά...

Μοντέλα διαβίωσης όπως οι συγκατοικήσεις θα μπορούσαν να παίξουν (ξανά) έναν ρόλο σε τέτοιες διαδικασίες. Εδώ θα μπορούσε να δοκιμαστεί κάτι διαφορετικό με τη συμβίωση ατόμων. Αρχικά οι περισσότεροι από τους συναδέλφους μου είχαν αποθαρρυν-

θεί από τις συγκατοικήσεις: ο πολύς κόσμος, η φασαρία, ο καθένας δεν έχει το δικό του μπάνιο... όλα αυτά δε φαίνονται συμβατά με την εργασία σε βάρδιες. Σε πολλούς μια από κοινού διαχείριση του νοικοκυριού, η οποία περιλαμβάνει τη διαχείριση του μισθού και της ιδιοκτησίας, φαίνεται πιθανή μόνο στο πλαίσιο της μικροοικογένειας: Οι αποφάσεις παίρνονται μόνο με τον/την σύζυγο. Παρόλα αυτά το χαμηλότερο ενοίκιο (σε μια συγκατοίκηση) και οι δαπάνες νοικοκυριού είναι κατανοητά σε πολλούς. Κι όταν πολλά άτομα ζουν κάτω από την ίδια στέγη, γυναίκες και άνδρες, αποκτά ενδιαφέρον, γιατί μεταξύ τους συμβαίνουν πολύ περισσότερα, από το να ζει κανείς μόνος του με μια φίλη. Ακόμη περισσότερο όταν και οι άλλοι συγκατοικοι εργάζονται με βάρδιες, γίνεται φανερό, ότι μένουν ανοιχτοί εντελώς άλλοι δρόμοι. Για παράδειγμα όταν στο επίκεντρο της εμπειρίας δεν είναι μόνο η συγκατοίκηση (από κοινού προγραμματισμός του νοικοκυριού, διαφορετικές ανάγκες), τότε το άγχος στην εργασία μπορεί να γίνει επίσης θέμα συζήτησης στο τραπέζι της κουζίνας.

Ειδικά στη σημερινή εποχή και στον δικό μου κοινωνικό χώρο οι αντιλήψεις περί συμβίωσης βρίσκονται κατά παράξενο τρόπο σε μια βαθιά κρίση. Γύρω μου υπάρχει επίσης μια έντονη ανάγκη για οικογένεια, για σχέση, για τον πρωτότοκο γιο που θα συνεχίσει το όνομα της οικογένειας. Πολλοί ξαναθυρίζουν σ' αυτές τις κούφies (αλλά και "μεταξύ μας" υλικές λειτουργικές) αντιλήψεις της γενιάς των γονιών μας λόγω άγχους και κοινωνικής ανασφάλειας. Επιπλέον το περίπλοκο είναι ότι κανείς δε μιλάει γι' αυτά - διότι η άλλοτε κατακριτέα "οικογενειακή ευτυχία" γίνεται πάλι απαράβιαστη

... ζούμε καλύτερα και αγωνιζόμαστε μαζί!

Η σημερινή "νεαρή" πολιτική γενιά δεν έχει καθόλου εμπειρίες με πολιτικές απόπειρες, που θα κάνουν θέμα τη ζωή της και την εργασία σε κοινωνικό επίπεδο, δηλ. σε συνδυασμό με άλλα άτομα.

Μερικές φορές είναι πιο απλό να μιλάω με τους συναδέλφους μου για ζητήματα καθημερινότητας. Δε γουστάρω να σηκωθώ για δουλειά, δε θέλω να με διατάζουν, δεν έχω όρεξη να κουβαλάω βάρη, θα έκανα ευχαρίστως κάτι άλλο. Στο εργοστάσιο πρέπει κανείς να συνεργάζεται και να τα πηγαίνει καλά με πολλούς άλλους, να εκφράζεται και να συμπεριφέρεται ξεκάθαρα, αντί να φλυαρεί εδώ και κει. Ο κόσμος ξέρει τι τον ενοχλεί - κανείς δεν είναι αναγκασμένος να κατασκευάζει εχθρούς, να εξιστορεί ένα πρόβλημά του στον τοίχο ή να σχεδιάζει πολιτικές ταυτότητες. Για να πάρεις όμως την υπόθεση στα χέρια σου και να αντισταθείς πράγματι κάτι στις καταστάσεις, πρέπει να έχεις μια προοπτική για τη ζωή, η οποία να μπορεί να γίνει κάτι άλλο. Και εδώ ακριβώς είναι που αλλάζει το κλίμα: Παλιότερα όλα όσα συνέβαιναν στη δουλειά και στην οικογένεια θεωρούνταν "ιδιωτικό πρόβλημα". Τώρα αυτή η άποψη διαρρηγνύεται, όλοι ξέρουν, ότι πρόκειται για γενικά προβλήματα και ότι μιλάμε γι' αυτά. Έτσι θα γίνει εφικτό να αναπτύξουμε από κοινού νέες επιθυμίες και αντιλήψεις.

1) Από την κοινωνική στην προσωπική κρίση ... και αντίστροφα;

Οι αγώνες στα τέλη της δεκαετίας του '60 οδήγησαν σε έκρηξη των απαιτήσεων και έριξαν σε κρίση την αξιοποίηση του κεφαλαίου. Εδώ και ένα τέταρτο του αιώνα αυτή η κρίση εισχωρεί πάλι μέσα στην κοινωνία. Η αγωνία για το μέλλον και την επιβίωση υπαγορεύουν την καθημερινή συμπεριφορά. Η φυλαργυρία και η ατομική καριέρα προπαγανδίζονται σαν τεχνικές επιβίωσης. Για κοινές προσπάθειες δεν απομένει καθόλου χρόνος. Άγχος, απομόνωση και κατάθλιψη χαρακτηρίζουν την όλη κατάσταση.

Όμως ο αυτοπεριορισμός, η ατομική άρνηση και η αδράνεια δεν είναι πλέον κατάλληλες απαντήσεις στις επιθέσεις. Όλο και περισσότεροι άνθρωποι, που δεν αντέχουν την κοινωνική πίεση της κρίσης, δε μπορούν ή δεν θέλουν (πια) να τα βγάλουν πέρα, και καταρρέουν. Ο αριθμός των ψυχικών ασθενειών αυξήθηκε κατά 70% από το 1997 έως το 2004 - στους νέους ανθρώπους μεταξύ 15 και 34 αυξήθηκε μέχρι και 100%. Το σύνδρομο που δείχνει με τον καλύτερο τρόπο την κοινωνική πραγματικότητα, είναι η κατάθλιψη. (Οι στατιστικές είναι μόνο στατιστικές: ο κόσμος φοβάται να πάρει αναρωτική άδεια εξαιτίας μιας γρίπης, κι αυτό είναι ήδη μια καταθλιπτική εξάντληση. Συγχρόνως το γεγονός ότι τα πιστοποιητικά για κατάθλιψη ή "οριακή διαταραχή προσωπικότητας" δίνονται ευκολότερα, δείχνει μια κοινωνική ταλάντωση.)

Από την άλλη, απομόνωση και "ασθένεια" σημαίνουν επίσης ανικανότητα και απροθυμία των ανθρώπων να αντέξουν όλα αυτά τα προβλήματα στο μέλλον. Τί συμβαίνει όταν καταστέλλονται κοινωνικές προοπτικές, ιδανικά, πρότυπα και όνειρα; Ένας καπιταλισμός, που δεν έχει πλέον να προσφέρει καμία προοπτική εξέλιξης, χάνει τη νομιμότητά του. Η κοινωνική δυσaréσκεια δεν εισχωρεί μόνο στο μεμονωμένο άτομο, αρχίζει να μετατρέπεται σε οργή και επιθετικότητα. Εξαπλώνεται μια διάθεση που λέει αρκετά!, από την οποία τροφοδοτούνται κοινωνικά κινήματα διαμαρτυρίας. Η υπολοιπόμενη αριστερά αντιμετωπίζει αυτές τις κινήσεις ως επί το πλείστον αμήχανα και τότε-τότε αρνητικά: Οι διαδηλώσεις κατά των μεταρρυθμίσεων στο επίδομα ανεργίας (Hartz IV) δεν ήταν αρκετά αυτόνομες, οι αντιπολεμικές διαδηλώσεις για τον πόλεμο στο Ιράκ το 2003 αναφέρονταν μόνο στη γερμανική κυβέρνηση, άλλες διαμαρτυρίες είναι πάρα πολύ "προλεταριακές", ενώ οι ενέργειες των μαθητών δεν είναι καθόλου κατανοητές...

2) Η αριστερά - Χάμστερ στον τροχό της κοινωνικής αναπαραγωγής

Δεν είμαστε αναγκασμένοι να αποδεχόμαστε τα κοινωνικά πρότυπα συμπεριφοράς, αλλά φαίνεται πιο απλό να ασχολούμαστε ατομικά με την εργασία, τις σπουδές, την οικογένεια και τον ελεύθερο χρόνο και να μην τα ξετάζουμε λεπτομερώς. Αυτή η απομόνωση μπορεί να οδηγήσει μέχρι και σε κοινωνική ανικανότητα. Στη συνέχεια οι άνθρωποι

θέλουν να ζουν μόνοι τους γιατί οποιαδήποτε επαφή τους προκαλεί φόβο. Εδώ το πανεπιστήμιο ανοίγει τις πόρτες του: Η προσωπική (πρωτίστως η "πνευματική") εξέλιξη βρίσκεται υπεράνω όλων. Η σκέψη χάνεται σε ντουλάπια με φακέλους ή εμπορευματοποιείται. Το ζήτημα δεν είναι να ξεκαθαρίσουμε κάτι από κοινού, αλλά να βρούμε αντεπιχειρήματα μέχρι να βρεθούν νέοι τομείς προβλημάτων. Ο κόσμος σκέφτεται για τον εαυτό του: "Πρέπει να φτάσω εκεί όπου κανείς πια δε θα με καταλαβαίνει, και έπειτα θα μπορώ να σας εξηγήσω κάτι".

Σ' αυτούς που παρόλα αυτά "ασχολούνται ακόμη με τα πολιτικά", η αφηρημένη πολιτική συμπληρώνει την ακαδημαϊκή εργασία και αντίστροφα. Τα δρώντα κοινωνικά υποκείμενα δεν έχουν σχεδόν καμία ευκαιρία όταν ασχολούνται με το ντεκονστρουκτιβισμό (σμ: επιστημονική θεωρία βασισμένη στη διαδικασία της αποδόμησης/ανάλυσης), την πολιτική των κοινωνικών ταυτοτήτων, τη βιοπολιτική κτλ. Συλλογικές απόπειρες και κοινωνικά κινήματα που αντιτάσσονται στην κοινωνική κρίση, τίθενται σε γενική υποψία. Ειδικά πολλοί νεαροί αριστεροί οικειοποιούνται με τρομακτική συχνότητα μια ελιτίστικη ματιά πάνω στην κοινωνία, δηλ. "από τα έξω και από τα πάνω".

Η (άλλοτε) ριζοσπαστική αριστερά τρέχει πίσω από μια καταρρέουσα καπιταλιστική προοπτική. Σήμερα κατάλληλες απαντήσεις δεν είναι ούτε οι νησίδες της δεκαετίας του '80 (σμ: ελεύθεροι χώροι) ούτε η ατομικιστική startup ιδεολογία της δεκαετίας του '90 (σμ: περί "δημιουργικής τάξης", π.χ. η σύσταση των λεγόμενων "εταιριών ενός προσώπου" από αυτοαπασχολούμενους εργατές). Η σημερινή ριζοσπαστική αριστερά ασκεί δυνατά κριτική στο "νεοφιλελευθερισμό", αλλά τον προωθεί στη συμπεριφορά της. Στο μεταξύ μπορούμε να πούμε ότι μια κριτική τοποθέτηση για την επισφάλεια στον τομέα της αόρατης εργασίας (backstage) δείχνει ότι οι νεοφιλελεύθερες εργασιακές συνθήκες πολλαπλασιάζονται.

Γι' αυτό το λόγο οι κολλεκτίβες θα μπορούσαν να είναι μια δυνατότητα οργάνωσης ενός κοινού αγώνα. Όταν οι αριστεροί οργανώνονται σε μπυραρίες, βιβλιοπωλεία, κέντρα νεολαίας, ή εταιρίες οικοδομικών εργασιών και προσπαθούν να υπάρξουν πέρα από τους θεσμούς και την καθημερινότητα, αυτό μπορεί να προσφέρει προστασία έναντι της απομόνωσης και της κατάθλιψης. Προσπαθούν δηλαδή να εναρμονίσουν μεταξύ τους την αυτοπραγμάτωση, τη δημιουργικότητα και την κοινωνική επικοινωνία. Παρόλα αυτά οι καπιταλιστικές μορφές παραγωγικότητας και εκμετάλλευσης σπάνια εγκαταλείπονται, και σχεδόν ποτέ δεν αποτελούν αφετηρία μιας από κοινού πολιτικής πρακτικής.

Για ποιο πράγμα λοιπόν φοβόμαστε; Ότι το κεφάλαιο τα πιάει άσχημα; Σε όλη την αριστερή σκηνή διαθέτουμε σημαντικά μέσα. Υπάρχουν σπίτια, κοινωνικά κέντρα, μπυραρίες, μαγαζιά, εφημερίδες, φορητά αυτοκίνητα, θεατρικές ομάδες και ομάδες

μαγειρέματος σε διάφορες κινητοποιήσεις. Πολλοί είναι σε θέση να οργανώνουν εκδηλώσεις, συναυλίες, φεστιβάλ, διαδηλώσεις και караβάνια αλληλεγγύης, να παράγουν βίντεο, ιστοσελίδες και CD, να λειτουργούν ραδιόφωνα... Γιατί λοιπόν δεν τα πάμε καλά; Αντί να απομονωνόμαστε μεταξύ μας μ' αυτές τις δομές, θα έπρεπε να τις χρησιμοποιούμε ως εργαλεία για τον αγώνα.

3) Ο ρεφορμισμός βρίσκεται στο τέλος του

Η υποχώρηση των εργατών εδώ και πολλά χρόνια είχε έναν πρακτικό πυρήνα: Οι συμβάσεις για τη διασφάλιση της απασχόλησης, τα προγράμματα μείωσης δαπανών και ελαστικοποίησης της εργασίας, χειροτέρεψαν τους όρους, φάνηκαν όμως να παγιώνονται σε σχετικά υψηλό επίπεδο. Δεν υπήρξαν αγώνες που θα μπορούσαν να αλλάξουν εντελώς την πορεία των εξελίξεων. Όμως σε εκείνους τους παραγωγικούς τομείς που πονούσε, κάποιες σύντομες απεργίες έκαναν γρήγορα τον ταξικό εχθρό να υποχωρήσει (π.χ. στο ζήτημα συνέχισης καταβολής του μισθού σε περίπτωση ασθένειας!).

Το καλοκαίρι του 2004, με την επίθεση των μεταρρυθμίσεων της επιτροπής Hartz IV (στην: για το επίδομα ανεργίας) το κεφάλαιο ξεπέρασε τον παρακάτω "συμβιβασμό": η περισσότερη εργασία για λιγότερα λεφτά δε διασφάλισε τίποτα στους εργάτες/ριες των εργοστασίων της Siemens που έφτιαχναν κινητά τηλέφωνα. Ο συμβιβασμός αυτός έκανε απλά τις επιχειρήσεις ικανές προς πώληση! Οι μεταρρυθμίσεις Hartz IV επιτείνουν την πίεση, και το άγχος αυξάνει σημαντικά.

Δεν υπάρχει κανένας αυτοματισμός μεταξύ κρίσης και αγώνων. Όμως η επιδείνωση των αντικειμενικών συνθηκών δε γκρεμίζει μόνο δίκτυα επιβίωσης και τρόπους συμπεριφοράς, αλλά και ιδεολογίες. Ο κόσμος θέτει στον εαυτό του νέα ερωτήματα και είναι πιο ανοικτός σε άλλες απαντήσεις. Εντύπωσή μας είναι ότι η παρατήρηση αυτή ισχύει γενικά. Αν ρωτήσει κανείς τον κόσμο, πώς βλέπει το προσωπικό του μέλλον, πολλοί το βρίσκουν αρκετά καλό. Όταν πρέπει να εκτιμήσουν τις γενικές κοινωνικές τάσεις, οι περισσότεροι εκφράζουν φόβο. Αυτό δείχνει τον ρεαλισμό και σημαδεύει τη μεταβατική φάση στην οποία βρισκόμαστε. Η όξυνση των αντικειμενικών συνθηκών λαμβάνεται υπόψη με ακρίβεια. Η έντονη πτώση του επιπέδου αναπαραγωγής (στην: της εργατικής δύναμης), η περισσότερη δουλειά για λιγότερα λεφτά, οι απειλές για μετεγκατάσταση των εργοστασίων και η κατάργηση θέσεων εργασίας, όλα αυτά απαιτούν συλλογικές απαντήσεις. Υπάρχει μια ανησυχητική οργή.

Ο θεαματικός αποκλεισμός στις 15/7/2004 του σημαντικού κυκλοφοριακού άξονα B10, που συνδέει όλες τις βιομηχανικές περιοχές της Στουτγκάρδης, από τους 2000 εργάτες της Daimler (βλ. σημείωση 1) και η άγρια απεργία στο εργοστάσιο της Opel στο Μπόχουμ, το κύμα σχολικών καταλήψεων στη Γαλλία και οι μαθητικοί αγώνες στη Γερμανία, οι πολλές, πολλές κινητοποιήσεις κατά των χειρότερων συνθηκών εργασίας τα τελευταία χρόνια κτλ. είναι απόπειρες να βρεθούν απαντήσεις. Οι αγώνες δε βρίσκονται ακόμη "στο ύψος των καιρών". Σε άλλα μέρη της Ευρώπης και του κόσμου φαίνεται να πηγαίνουν καλύτερα. Σημαντικό όμως είναι ότι οι αγώνες λαμβάνουν χώρα ενώπιον ενός κοινωνικού φόντου, που έχει τεθεί πάλι σε κίνηση. Η απομόνωση μέσα στη δική μας σκηνή (μουσική, μόδα...), όπως συνέβαινε χαρακτηριστικά τη δεκαετία του '90, διαρρηγγύεται.

Τα αριστερά "projekt" είναι επίσης αναγκασμένα να πάρουν εκ νέου θέση (π.χ. ενόψει των λεγόμενων One-Euro-Jobs, δηλ. της υποχρεωτικής αποδοχής χαμηλόμισθων θέσεων εργασίας από τους άνεργους). Πολλοί απαρνούνται τις τελευταίες αξιώσεις μια για πάντα. Κάποιοι ελάχιστοι αρνούνται ριζοσπαστικά την επιβολή κατασταλτικών εργαλείων από το κοινωνικό κράτος. Εδώ υπάρχει σήμερα μεγάλη ανάγκη για συζήτηση και οργάνωση. Το χάσμα μεταξύ των οξυνόμενων αντικειμενικών συνθηκών και των (συλλογικών) απαντήσεων που (ακόμη) απουσιάζουν, είναι ένα σαφές σημάδι της μεταβατικής φάσης, αλλά και η δυνατότητα για μια πρόταση προς τη ρήξη.

4) Ιδρύστε κοινότητες αναγκών!

Τη δεκαετία του '90 η ριζοσπαστική αριστερά στη Γερμανία περιέκοψε κάθε αναφορά στην ταξική πάλη και στη δική της κοινωνική αναπαραγωγή. Ξανάπτεσε σε τέτανο και οι διανοητικές αναθυμιάσεις της γύρω από έννοιες όπως ελεύθεροι χώροι, αντιφασισμός/αντιρατσισμός και αντιγερμανισμός, έγιναν πριβέ θεωρίες. Σαν πρακτικός προσανατολισμός τα παραπάνω ήταν ελκυστικά για πολλούς νέους αριστερούς, αφού έκαναν δυνατό να διατηρήσουν "την ταυτότητά τους" ενάντια σε έναν εχθρικό κόσμο. Παρόλα αυτά οι θεωρίες αυτές δεν ήταν αναλύσεις των πραγματικών συνθηκών και δεν προσέφεραν απαντήσεις στην πίεση από τα πάνω. Αντί να κινηθούν, πολλοί απελπίστηκαν. Ήξεραν "τα πάντα για το λεπτό πλέγμα των κοινωνικών κανόνων και αμοιβαιοτήτων, που ελέγχουν τη ζωή των ατόμων και παίζουν ένα ρόλο στις προσωπολατρίες τους". Αλλά όταν το ζήτημα ήταν η δική τους κοινωνική ύπαρξη ή ο κόσμος τριγύρω τους, τότε "αυτό το περίπλοκο κοινωνικό πλάσμα, το άτομο" συρρικνωνόταν στις περιγραφές τους για τον "γερμανό προλετάριο", "ο οποίος αντιδρά σπασμωδικά σε στοιχειώδη οικονομικά διεγερτικά".

Στο μεταξύ οι διαδηλώσεις κατά του πολέμου στο Ιράκ, οι απεργίες, οι διαδηλώσεις κατά των μεταρρυθμίσεων στο επίδομα ανεργίας, οι κινητοποιήσεις σε σχολεία και πανεπιστήμια, επανέφεραν το "κοινωνικό ζήτημα". Στη Γερμανία η πολιτική πρωτοβουλία έχει πάρει μια άλλη τροπή. Αρκετά! Μίσος, οργή και επιθετικότητα. Το κοινωνικό ζήτημα δεν είναι ζωολογικός κήπος για χάδια, οι αγωνιζόμενοι εργάτες/ριες δεν είναι ζώα που τα χαϊδεύουν παιδιά. Για να μπορέσουμε να γίνουμε μέρος αυτής της κίνησης, χρειαζόμαστε ανάλογες δομές. Δηλ. μεντεσέδες που θα θέσουν τη συζήτηση της κοινωνικής αναπαραγωγής μας στο σύνολο της κοινωνικής αντιπαράθεσης. Αρχίζοντας από την κατανόηση των υπαρκτών κινημάτων πρέπει να αναποδογυρίσουμε τη διαδικασία της εξατομίκευσης, να αντικαταστήσουμε την ατομική φτώχεια μέσω του συλλογικού πλούτου, τη στασιμότητα μέσω της προσωπικής και συλλογικής αλλαγής, να καταπολεμήσουμε από κοινού τα υπαρξιακά, οικονομικά, διαρθρωτικά και ψυχικά προβλήματα, για να μπορέσουμε να αντιμετωπίσουμε τον κοινωνικό φόβο και την πίεση για αύξηση της απόδοσης. Να οικοδομήσουμε την εμπιστοσύνη και την ευθύνη, αλλά και να τις απαιτήσουμε δεσμευτικά. Ένα "Εμείς", που θα είναι το αντίθετο της τυχαιότητας, της επιφανειακότητας και της διαστρέβλωσης. Μιας διαστρέβλωσης όπου το "Εγώ" μπορεί να υπάρξει μόνο του. Αυτό καταλαβαίνουμε με τον όρο "συλλογικό".

5) Συλλογική και επαναστατική πολιτική

(...) Για να ανατρέψουμε την κοινωνία πρέπει να συντονίσουμε τα μέσα που διαθέτουμε με την "επαναστατικοποίηση των επαναστατών!" (Ντούτσκε 1967). Η οργάνωση σε κολλεκτίβα είναι η απάντησή μας στην παρούσα μεταβατική φάση. Δεν επιλέγουμε αυτά που μας καθορίζουν, αλλά επιλογή μας είναι η καλή διάθεση.

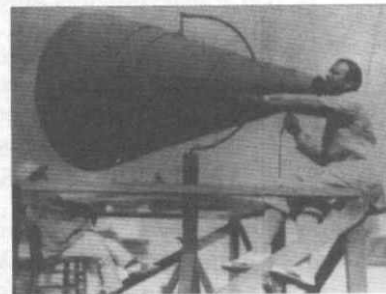
Κόμματα, συνδικάτα, ΜΚΟ, πολιτικές οργανώσεις κτλ. αποτελούν αρχές διαμεσολάβησης, που συμπερασύρονται στη διαδικασία κοινωνικής διάβρωσης. Για μας αυτές οι αρχές είναι απολύτως μη ελκυστικές, καθοδηγούνται αφ' υψηλού, ελέγχουν ή εμποδίζουν τη διαδικασία κοινωνικής αλλαγής, αντί να την καθιστούν εφικτή.

Ως κολλεκτίβα επεξεργαζόμαστε από κοινού τη θεωρία-πράξη μας. Αυτή η θεωρία δεν αποτελείται από οριοθετήσεις, αλλά αναπτύσσει μια από κοινού αγωνιστική σχέση στο εργοστάσιο, στο γραφείο, στο σχολείο, στο φαν κλαμπ, στο πανεπιστήμιο ή οπουδήποτε αλλού. Το ζήτημα είναι να μαθαίνουμε από κοινού, να εκπαιδευόμαστε, να συζητάμε, να αναλύουμε, να παρεμβαίνουμε. Η θέση "μας" παραμένει μια ευελικτική θέση, για την οποία εργαζόμαστε από κοινού, και όχι για να κρυφτούμε πίσω απ' αυτήν. Η θεωρία μας πρέπει να κατανοεί την υπαρκτή ολότητα ως μέθοδος - και όχι ως ιδεολογία - και να είναι αποτελεσματική στην πράξη. Μια ανταλλαγή, προσανατολισμένη στις εκάστοτε ανάγκες, και όχι ένας καταμερισμός εργασίας κάποιων ειδικών σε πολλούς μικρούς διαχωρισμένους τομείς. Αυτό είναι η πολιτική εργασία μέσα στη συλλογικότητα, έκφραση μιας διαδικασίας αναζήτησης. Δεν είμαστε μια διανοητική ελίτ, η οποία ως μορφωμένο κοινωνικό στρώμα θέλει να

απαντάει σε όλα τα εκκρεμή ζητήματα, αλλά θέλουμε να καταστήσουμε τους εαυτούς μας ικανούς να γίνουν μέρος των απαντήσεων. Απαντήσεις για τις οποίες οι υπόλοιποι πιστοί του κεφαλαίου θα επιθυμούσαν καλύτερα ένα νόμισμα με τέσσερις πλευρές, έναν πάπα με τρία πόδια ή έναν εργασιομανή κάτοικο του πλανήτη Άρη.

Σημείωση:

1. Σμ: Το προσωπικό των εργοστασίων της DaimlerChrysler στη Γερμανία αντέδρασε με συντονισμένες διαμαρτυρίες και απεργίες (παραμερίζοντας τη συνδικαλιστική ηγεσία) στον εκβιασμό του διοικητικού συμβουλίου, για την επέκταση του εργασιακού χρόνου στις 40 ώρες την εβδομάδα χωρίς αύξηση αποδοχών και τις διαφοροποιήσεις σε μισθούς και συνθήκες εργασίας μεταξύ μόνιμου προσωπικού και προσωρινών εργατών. Η καινοτομία στη γερμανική αυτοκινητοβιομηχανία είναι ότι όλοι οι νεοπροσλαμβανόμενοι παίρνουν χαμηλότερο μισθό και έχουν μεγαλύτερα ωράρια εργασίας. Σε κάποια εργοστάσια της DaimlerChrysler, όπου υπάρχουν ακόμη αριστερές ή αντιπολιτευόμενες στα συνδικάτα ομάδες που εκδίδουν εφημερίδες και προκηρύξεις, η επίθεση των αφεντικών ήταν ισχυρότερη όπως και η κινητοποίηση των εργατών. (βλέπε Wildcat #71, φθινόπωρο 2004, σελ. 18-23)

ειδική έκδοση, Γενάρης 2009
μετάφραση - επιμέλεια: γ.ζέρος και αστικός τομέας.
α) Παγκόσμια κρίση, και
β) 23 θέσεις για την καπιταλιστική κρίση.

Το έντυπο που κρατάτε στα χέρια σας κυκλοφορεί άτακτα εδώ και έντεκα χρόνια μετρώντας ήδη πάνω από 30 εκδόσεις, άλλοτε ως κανονικό (αριθμημένο) τεύχος με δικά μας κείμενα και άλλοτε με τη μορφή ειδικής έκδοσης αποτελούμενη από μεταφράσεις. Θα το βρείτε σίγουρα στο Αυτοδιαχειριζόμενο Στέκι Περιστερίου - Καρυατίδος 166. πλ. Δέγληρη, στο βιβλιοπωλείο της κατάληψης της Λέσχης Κατασκόπων του 21ου Αιώνα - Φερρών 30 και Φυλής πλ. Βικτωρίας, στο Αυτοδιαχειριζόμενο Στέκι της Νομικής, καθώς και σε άλλους πολιτικούς χώρους ή τραπέζακια διαφόρων εκδηλώσεων ανά την επικράτεια. Επιπλέον κάποια βασικά πράγματα για το έντυπο θα βρείτε στο tomeasine.blogspot.com.

Για να μην ξεχνιόμαστε, ο αστικός τομέας είναι ένα έντυπο που προέρχεται από τις πολεμικές συνθήκες της μητρόπολης και ουδεμία σχέση έχει (παρά μόνο εχθρική!) με την αστική τάξη ή τους αστακούς. Ωστόσο τα όπλα της κριτικής απαιτούν όπως πάντα η σκέψη μας να είναι οπλισμένη σαν αστακός!

ειδική έκδοση 5, Σεπτέμβρης 2008
Αόρατοι ή νόμιμοι;
Δύο κείμενα για τους μετανάστες:
α) Η μεταναστευτική εργασία ως νέα γενίκευση της καπιταλιστικής εργασίας, και
β) Κανέναν δεν είναι νόμιμος.